

ЩГЫ100583

УДК 630*53

ЛІСОТАКСАЦІЙНІ ОСОБЛИВОСТІ МОЛОДНЯКІВ М'ЯКОЛИСТЯНИХ ПОРІД У ПОЛІССІ УКРАЇНИ

А.М. Білоус, кандидат сільськогосподарських наук, **О.І. Слива**, здобувач,
Національний університет біоресурсів і природокористування України

Наведено результати досліджень особливостей розподілу площ та запасів молодняків м'яколистяних порід за основними таксаційними показниками.

Ключові слова: береза, вільха, осика, площа, запас, бонітет, деревостан, Полісся України.

У Поліссі України протягом останніх десятиліть інтенсивність ведення сільського господарства суттєво знизилась, проте лісоресурсний потенціал даного регіону не лише зберігся, а й значно збільшився.

Разом з хвойними та широколистяними лісами Українського Полісся м'яколистяні насадження мають стратегічне значення з точки зору ресурсозабезпечення та екологічної стабільності України [1, 2]. Нині в межах регіону досліджень м'яколистяні ліси, які знаходяться у підпорядкуванні Державного агентства лісових ресурсів України, займають площу 526,5 тис. га і мають запас 85,4 млн м³, у тому числі березняки зростають на площі 300,6 тис. га і мають запас 45,4 млн м³, вільшаники – 202,2 тис. га і 35,1 млн м³, осичники – 23,7 тис. га і 4,9 млн м³ відповідно. У зв'язку з відсутністю інформації щодо хаотичного заліснення м'яколистяними породами розпайованих земель колишніх колективних сільськогосподарських підприємств реальні площі м'яколистяних лісів визначити неможливо, тому важливо зазначити, що у даній роботі аналізується виключно повидільна база даних лісів, які підпорядковані Державному агентству лісових ресурсів України.

З точки зору вивчення ресурсного та екологічного потенціалу лісів Полісся України, особливий інтерес викликають дослідження кількісної та

якісної характеристики молодняків м'яколистяних порід, що дозволить узагальнити особливості розподілу молодих насаджень берези, вільхи, осики за площею, запасом і походженням з метою прогнозування їх росту та продуктивності.

Мета досліджень – вивчити особливості розподілу молодняків м'яколистяних порід за основними таксаційними показниками та здійснити аналіз їх стану в Українському Поліссі.

Матеріали і методика досліджень. Для досягнення поставленої мети використовувались актуалізована повидільна база даних ВО «Укрдержліспроєкт» та загальноприйняті методи математичної обробки інформації. Опрацьовано характеристику 37659 таксаційних виділів березняків, вільшаників та осичників (табл. 1).

1. Розподіл таксаційних виділів молодняків м'яколистяних порід за породами та походженням

Порода	Насіннєве походження	Веgetативне походження	Усього
Береза	13414	9572	22986
Вільха	3363	8643	12006
Осика	420	2247	2667
Разом	17197	20462	37659

Результати досліджень. Нині у Поліссі України молодняки м'яколистяних порід зростають на площі 88,7 тис. га та мають запас 3,6 млн м³, у тому числі березняки характеризуються площею 55,5 тис. га і запасом 2,3 млн м³, вільшаники – 27,7 тис. га і 1,0 млн м³, осичники 5,5 тис. га і 0,3 млн м³ відповідно (табл. 2-3).

2. Розподіл площі молодняків м'яколистяних порід за породами та походженням

Порода	Насіннєве походження		Веgetативне походження		Усього	
	га	%	га	%	га	%
Береза	31776	81	23748	48	55524	63
Вільха	6899	17	20785	42	27684	31
Осика	779	2	4728	10	5507	6
Разом	39454	100	49261	100	88715	100

Варто зазначити, що березняки насіннєвого і вегетативного походження за площею займають 51% та 49% відповідно. Частка вільшаників вегетативного походження у загальній площі насаджень вільхи складає 72%, а вегетативні осичники зростають на 90% площі осикових деревостанів.

3. Розподіл запасів молодняків м'яколистяних порід за породами та походженням

Порода	Насіннєве походження		Вегетативне походження		Усього	
	тис. м ³	%	тис. м ³	%	тис. м ³	%
Береза	1098,2	78	1157,3	53	2255,5	63
Вільха	282,3	20	727,7	33	1010	28
Осика	34,8	2	306,8	14	341,6	9
Разом	1415,3	100	2191,8	100	3607,1	100

Отже, серед молодняків м'яколистяних порід за площею та за запасом домінують березові деревостани (по 63%), а найменшу частку займають осичники (6% за площею і 9% за запасом).

У цілому в м'яколистяних лісах за походженням переважають вегетативні молодняки. Так, площа зайнята ними, дорівнює 56%, а за запас – 61% від загальної площі м'яколистяних молодняків. Виняток становлять березові молодняки, де 57% (за площею) займають насадження насіннєвого походження. Проте вони мають запас лише 49%.

За складом серед молодняків м'яколистяних порід переважають мішані (75%) деревостани над чистими (25%) (табл. 4). Разом з тим спостерігається тенденція до зменшення площі деревостанів зі зменшенням частки відповідної породи у складі деревостану.

Також варто відмітити різке зменшення площі деревостанів з дев'ятьма одиницями переважаючої породи в їх складі порівняно з насадженнями іншого складу. Аналіз структури осичників показав, що в них найбільшу площу займають молодняки за участю осики – на рівні 60% (див. табл. 4).

4. Розподіл площі молодняків м'яколистяних порід за часткою переважаючої породи у складі деревостанів

Порода	Площа, га	Склад, %						
		100	90	80	70	60	50	40
Насіннєві деревостани								
Береза	31776	9222	3703	7587	4372	3738	2124	1030
Вільха	6899	1425	342	902	805	1215	1222	988
Осика	779	123	30	139	132	184	130	42
Разом	39454	10770	4075	8628	5308	5137	3477	2060
Веgetативні деревостани								
Береза	23748	4670	2760	5371	3699	3665	2464	1119
Вільха	20785	6397	1378	4228	2359	2988	2164	1271
Осика	4728	775	282	846	823	1059	618	326
Разом	49261	11842	4421	10445	6880	7712	5246	2716

Тенденції у розподілі площі молодняків м'яколистяних порід за часткою переважаючої породи у складі деревостанів подібні як для насінневих, так і для вегетативних деревостанів.

Нерівномірність розподілу площі молодняків за класами віку характерна для всіх порід незалежно від походження, виключенням є березняки вегетативного походження (табл. 5).

5. Розподіл площі молодняків м'яколистяних порід за класами віку

Порода	Клас віку	
	I	II
Насіннєві деревостани		
Береза	22270	9507
Вільха	3760	3139
Осика	630	149
Разом	26659	12795
Веgetативні деревостани		
Береза	11796	11953
Вільха	13241	7543
Осика	2931	1797
Разом	27968	21293

У зоні Полісся України поширені високопродуктивні м'яколистяні ліси, серед яких переважають деревостани I-II класів бонітету (табл. 5). Насінневі осичники IV і нижчих класів бонітету відсутні. Частка насінневих молодняків I і вище класів бонітету становить 57% в їх загальних насадженнях, вегетативних – 32%.

5. Розподіл площі молодняків м'яколистяних порід за класами бонітету

Порода	Клас бонітету						
	$I^b i >$	I^a	I	II	III	IV	$V i <$
Насінневі деревостани							
Береза	5207	3036	9224	10139	3225	809	137
Вільха	1173	738	2658	1750	442	136	2
Осика	94	77	319	272	17	-	-
Вегетативні деревостани							
Береза	1261	2182	4421	10615	3313	1717	240
Вільха	460	1348	3457	10390	3174	1373	582
Осика	563	771	1459	1522	320	80	14

У лісах Полісся переважають середньо- і високоповнотні деревостани. Так 70% м'яколистяних молодняків мають повноту 0,7-0,9 і лише 0,6% від їх загальної площі займають деревостани з повнотою 0,4 і менше (табл. 6).

6. Розподіл площі молодняків м'яколистяних порід за повнотою

Порода	Повнота						
	$0,4 i <$	0,5	0,6	0,7	0,8	0,9	1,0
Насінневі деревостани							
Береза	206	1808	8394	11377	7615	1964	413
Вільха	26	254	953	2221	2632	740	74
Осика	2	15	144	306	187	82	45
Вегетативні деревостани							
Береза	139	1202	4580	8369	6262	2468	728
Вільха	144	1011	5362	8587	4819	782	79
Осика	45	116	640	1536	1537	696	159

У табл. 7 наведено розподіл площі молодняків м'яколистяних порід за едатопами з врахуванням походження деревостанів. Дана інформація дуже цінна, адже вона відображає фактичну відповідність лісорослинних умов кожній досліджуваній породі. Близько 52% молодняків м'яколистяних порід

зростають у сугрудках, 39% – у суборах, по 5% – у борах і грудях. Найчастіше м'яколистяні деревостани зростають у сирих умовах (55%), рідше – у вологих (29%), іноді у свіжих (11%) та дуже рідко у сухих умовах. Найбільше досліджуваних деревостанів зростає у сирих сугрудках (32%).

7. Розподіл площі молодняків м'яколистяних порід за трофотопами та гігротопами

Трофотопи	Порода	Площа, га					
		разом	за ступенем зволоження (гігротопи)				
			сухі	свіжі	вологі	сирі	мокрі
Насінневі деревостани							
Бори	Береза	3227	91	1281	652	961	242
	Вільха	1	-	-	1	-	-
Субори	Береза	19784	8	3728	6278	8745	1025
	Вільха	195	-	6	86	95	8
	Осика	127	-	36	57	34	-
Сугрудки	Береза	8422	-	1204	3949	2935	334
	Вільха	5468	6	30	930	4324	177
	Осика	552	-	112	335	102	4
Груді	Береза	342	-	183	114	44	1
	Вільха	1236	-	35	420	772	9
	Осика	100	-	55	29	15	1
Вегетативні деревостани							
Бори	Береза	949	2	159	317	349	122
	Вільха	2	-	-	1	1	-
	Осика	4	-	2	-	2	-
Субори	Береза	13264	-	752	4089	7593	830
	Вільха	321	-	8	59	233	21
	Осика	486	-	92	191	195	8
Сугрудки	Береза	8877	-	903	4545	3125	304
	Вільха	19392	-	11	571	17516	1294
	Осика	3124	-	614	2113	396	1
Груді	Береза	659	-	152	424	81	2
	Вільха	1069	-	1	112	883	73
	Осика	1115	3	486	591	35	-

Висновки. За результатами досліджень стану молодняків м'яколистяних порід у досліджуваному регіоні встановлено їх обсяги та наведено розподіл за основними таксаційними показниками.

Встановлено домінування за походженням вегетативних деревостанів (за площею – 56%, за запасом – 61%) над насінневими (за площею – 44%, за запасом – 39%). У розрізі порід така тенденція характерна для всіх порід, за винятком берези (за площею).

Виявлено перевагу мішаних деревостанів (75%) над чистими (25%). Серед досліджуваних порід найбільшу частку чистих насаджень мають вегетативні вільшаники (31%), найменшу – насінневі осичники (16%).

Встановлено нерівномірність розподілу молодняків за класами віку. Насадження I класу займають 62% від загальної площі молодняків м'яколистяних порід. За такого розподілу у майбутньому можуть створитись певні труднощі при плануванні та організації лісогосподарського виробництва у підприємствах.

У молодняках м'яколистяних порід, що знаходяться у регіоні досліджень переважають високопродуктивні, середньо- та високоповнотні насадження, які найчастіше зростають у вологих та сирих суборах і сугрудках.

Результати досліджень можна використовувати при вивченні та прогнозуванні продуктивності молодняків м'яколистяних порід, а також для розробки відповідного нормативно-інформаційного забезпечення.

Література

1. Матушевич Л.М. Значення м'яколистяних порід в Українському Поліссі // Тез. доп. конф. наук.-пед. прац., наук. сп. і асп. та 62-ї студ. наук. конф. НАУ. – К.: Логос, 2008. – С. 102–103.
2. Матушевич Л.М. Структура розподілу площі м'яколистяних порід Полісся України / Науковий вісник НАУ: Зб. наук. праць. – К.: НАУ, 2007. – №113. – С. 188–193.

**Лесотаксационные особенности молодняков мягколиственных пород в
Полесье Украины**

А.М. Белоус, Е.И. Слива

Приведены результаты исследований особенностей распределения площадей и запасов молодняков мягколиственных пород по основным таксационным показателям.

Ключевые слова: береза, ольха, осина, площадь, запас, бонитет, древостой, Полесье Украины.

**Mensurational peculiarities of young stands of softwood broadleaves in
Ukrainian Polissya**

A.M. Bilous, O.I. Slyva

Results of study of peculiarities of area and growing stock distribution of young stands of softwood broadleaved tree species by main mensurational indices are presented.

Key words: birch, alder, aspen, area, growing stock, site index class by Orlov, stand, Ukrainian Polissya.